

Afyonkarahisar Keçe Sanatçısı Gülenay Yalçınkaya Ve Eserleri *

Afyonkarahisar Felt Artist Gülenay Yalçınkaya And Her Works

ÖZET

Afyonkarahisar, keçe sanatçıları el sanatlarımızın önemli bir parçası olan kaybolmaya yüz tutmuş keçe sanatını güncel yorumlar ve teknik özellikler yönünden geliştirme çabası içerisinde. 2022 yılında keçe sanatının coğrafi işaret tescilini alması, bu sanatın gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir adımdır. Afyonkarahisar keçe sanatçıları keçe sanatında güncel yaklaşımlar ve teknikler sergileyerek unutulmaya yüz tutmuş olan keçe sanatını daha çok göz önünde tutulmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Kültür Bakanlığı Sanatçısı olan Gülenay Yalçınkaya, araştırmaya örnek teşkil etmiştir. Gülenay Yalçınkaya Afyonkarahisarlı geleneksel tepme keçe ustaları tarafından kadın keçeci kalfası olarak ilan edilmiştir. Keçe alanında yapmış olduğu sosyal faaliyetler ve geleneksel yöntemlerle beraber kullandığı güncel teknikler sayesinde çeşitli tasarımlar üretmiştir. Bu çalışmada tarama, gözlem ve sözlü görüşme yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Bu araştırmanın amacı Afyonkarahisar’da keçe ustaları tarafından kadın keçeci kalfası olarak ilan edilen ve Kültür Bakanlığı Sanatçısı olan Gülenay Yalçınkaya’nın hayatı, keçe alanında yapmış olduğu sosyal faaliyetler ve geleneksel yöntemler ve güncel teknikler kullanarak yaptığı eserlerinin incelenmesidir. Gülenay Yalçınkaya’ya ait 295 eser incelenmiş, çalışmada ise 18 esere yer verilmiştir. Araştırmanın evreni Afyonkarahisar keçe sanatçıları, örnekleme ise 2013 yılında T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı unvanı alan Afyonkarahisar keçe sanatçısı Gülenay Yalçınkaya ve 18 eseridir.

Anahtar Kelimeler: Keçe, yün, kepenek, el sanatları, sepki.

ABSTRACT

Afyonkarahisar felt artists are trying to develop the felt art, which is an important part of our handicrafts, which is about to disappear, in terms of current interpretations and technical features. Receiving the geographical indication registration of felt art in 2022 is an important step in transferring this art to future generations. Afyonkarahisar felt artists have made the art of felt, which has been forgotten, more prominent by exhibiting current approaches and techniques in felt art. In this context, Gülenay Yalçınkaya, an artist of the Ministry of Culture, served as an example for the research. Gülenay Yalçınkaya was declared as a female felt maker by the traditional felt masters from Afyonkarahisar. She has produced various designs thanks to her social activities in the field of felt and the current techniques she uses together with traditional methods. In this study, screening, observation and oral interview methods and techniques were used. The aim of this research is to examine the life of Gülenay Yalçınkaya, who was declared as a female felt-maker journeyman by the felt masters in Afyonkarahisar and an artist of the Ministry of Culture, her social activities in the field of felt and her works using traditional methods and current techniques. 295 works of Gülenay Yalçınkaya were examined. 18 works were included in the study. The population of the research is Afyonkarahisar felt artists, and the sample is Afyonkarahisar felt artist Gülenay Yalçınkaya, who was awarded the title of Intangible Cultural Heritage Bearer by the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey in 2013, and her 18 works.

Keywords: Felt, wool, kepenek, handicrafts, sepki.

GİRİŞ

İlk çağlarda keçe, barınma konusundaki avantajları ve düşük maliyeti nedeniyle zorunlu bir hammadde olsa da zamanla yerleşik hayat ve gelişen teknoloji ile birlikte zorunluluktan çıkarak bir sanat dalı olmuştur. Keçe geçmiş yıllarda kepenek, çadır, yer yaygısı olarak kullanılırken günümüzde artık giysi, oyuncak ve aksesuar gibi çeşitli alanlarda da kullanılmaktadır.

Yapağı; keçi, koyun, tiftik gibi hayvanların kirkımı sonrası ortaya çıkan ve yünün temizlenmemiş, kirli haline denir. Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle ortaya çıkan kaba kumaşa keçe denilmektedir

* Bu çalışma “Afyonkarahisar Keçe Sanatında Güncel Yaklaşımlar ve Gülenay Yalçınkaya Örneği” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, Türkiye. ORCID: 0000-0001-8674-784X

² Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye. ORCID: 0000-0002-8838-0620

Merve Ata¹
Sultan Sökmen²

How to Cite This Article

Ata, M. & Sökmen, S. (2023).
“Afyonkarahisar Keçe Sanatçısı
Gülenay Yalçınkaya Ve Eserleri”
International Social Sciences
Studies Journal, (e-ISSN:2587-
1587) Vol:9, Issue:117; pp:9397-
9413. DOI:
<http://dx.doi.org/10.29228/sss.73635>

Arrival: 13 September 2023
Published: 30 November 2023

Social Sciences Studies Journal is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

(Yalçinkaya, 2009). Endüstrinin gelişmediği dönemlerde, insanların keşfettiği bu hammadde, küçükbaş hayvanların postunun kırılması ile elde edilmektedir. Organik liften yapıldığı için iklimsel şartlara dayanıklı, ısıyı içinde tutabilen, toprakta çürümeyen, yanmayan, hava aldırabilen, dayanıklı ve uzun ömürlü bir kumaştır. Sabunlu su ile sıkıştırılarak istenilen forma getirilebilen keçe, günlük yaşamdaki ihtiyaçlardan dolayı birçok alanda kullanılmıştır (Ovacık, 2016: 157). Keçenin ilk defa nasıl yapıldığı ve kullanım şekli üzerine kesin bilgiler olmamasına rağmen, “keçe” kullanımına dair en eski belge Homeros’un İlyada destanıdır. Destanda sözü geçen keçe başlığın, Hitit kabartmalarında betimlenen tanrıların ve soyluların başlıkları olma olasılığı yüksektir. Pazırık Kurganı’nda M.Ö. III. yüzyılda çıkarılan eserlerin arasında oldukça detaylı işlenmiş keçelerin olması nedeniyle, Orta Asya Türklerinin konar-göçer hayatlarının parçası olarak bu yüzyıldan daha öncesinde tarihe geçtiği öngörülmektedir (Özhekim, 2009: 123-124). Keçe sanatı, yüzlerce yıllık geçmişi olan eski bir Türk halk sanatıdır. Günümüzde Çin’de Tanrıdağları’nın yamaçlarında yaşayan konar-göçer Türkler tarafından bu sanat, geleneksel haliyle yaşatılmaktadır. Orta Asya’daki çeşitli Türk topluluklarında ve Anadolu’da uygulanmakta olan Keçecilik, Afyonkarahisar’da da oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir (Nasrattinoğlu, 1991: 53). Afyonkarahisar’ın bulunduğu topraklarda keçenin, Türklerden önce de kullanıldığından söz edilebilir. M. Ö. 500’lere tarihlenen Tatarlı Tümülüsü ahşap frizlerine resmedilen Pers başlıklarının ve at eyerlerinin keçe olduğu düşünülmektedir. Bir örneği Görsel 1’de yer almaktadır. Afyon Müzesi’nde sergilenen Çavdarlı heykel grubunda görülen Frig (M.Ö.750-300) hayatı hakkında ipuçları veren Kral – Tanrı Midas ve Çoban Attis Başı gibi örneklerde de başlıkların keçe olduğunun varsayılması, bu topraklarda eskiden de keçenin kullanıldığını göstermektedir (İlden ve Akçora, 2012: 123).

Görsel 1. Afyonkarahisar’ın Dinar ilçesi Tatarlı beldesinde çıkarılan tümülüs ahşap parçaları ve üzerinde keçe başlıklı figür resimleri, tarihvarkeoloji (2014).

Türk toplumlarında önemli bir yere sahip olan keçecilik, yurdumuzda son zamanlarda uygulanırlığı azalmış geleneksel sanatlarımızdan bir tanesidir. Afyonkarahisar, Şanlıurfa, İçel, Konya, Tire, Kahramanmaraş gibi şehirlerde keçecilik az da olsa görülmektedir. Çeşitli nedenlerle keçe sanatını bazı ustalar devam ettirmemiş, bazı ustalar ise hala direnerek keçeciliği meslek olarak devam ettirmektedir (Başaran ve Çolak, 2011: 159). Günümüzde Afyonkarahisar’da keçeciler çarşısında keçecilik mesleği devam etmektedir. Geleneksel tepme keçe tekniği ile uygulanan kepenekler ve keçe ürünler keçeciler çarşısından pazarlanmaktadır (Erkuş Keçecilik, sözlü görüşme, 2022). Afyonkarahisar, keçecilik sanatının yıllardır uygulandığı önemli illerden birisidir. Şehirde el sanatları, geçmiş zamanlarda o sanatın ismiyle adlandırılan çarşılarda yaşatılırken el sanatlarının zamanla azalmasından dolayı bu çarşılarda başka mesleklerde yapılır hale gelmiştir (Ateşok 've Başaran, 2017: 1801). Afyonkarahisar’da ki keçeciler, bu sanatı genellikle baba-oğul, usta-çırak ilişkisi içerisinde aktarmışlardır. Daha küçük yaştan başlayan çıraklık dönemi yaklaşık altı yedi yıl sürmüş ve kalfalığa geçişte ustadan izin almak gerekmiştir. Günümüzde Afyonkarahisar’da keçe ustalarının yanında çırak olarak yetişecek kimsenin bulunmaması nedeniyle keçe sanatının yok olma riski yüksektir (Yalçinkaya, 2009: 68). Geçmişte tamamen insan gücüne dayalı olan keçe sanatı Afyonkarahisar’da, 1940’lı yıllarda yün tarama, 1965’de kalıp tepme, 1972’de keçe pişirme makinesinin Afyonkarahisar’da bulunan bazı keçecilerin atölyelerinde kullanılmaya başlanması ile keçecilerin keçeyi hamamda pişirme işlemi sona ermiştir (Küçük Kurt ve Oyman, 2018: 57). Teknolojik gelişmeler ve hayvancılık mesleğinin azalması neticesinde Afyonkarahisar’da keçecilik olumsuz yönde etkilenmiştir. Eskiden 150’ye varan dükkân sayısı yerini 6 dükkâna bırakmıştır (Yalçinkaya, 2009: 70). Keçe sanatını bildikleri ve öğrettikleri ile yaşatmaya çalışan, birçok çırak yetiştiren ve yapmış olduğu çalışmalarla keçe sanatına farklı yorumlar getirilmesine de yardımcı olan Yaşar Kocataş da aktif olarak dükkânında keçe yapmayı sürdürmese de dükkânına kilit vuramayıp, her gün gitmeye devam etmektedir (İlden ve Akçora, 2012: 124-125).

Keçe atölyelerinde üretilen keçe ürünler incelendiğinde, Afyonkarahisar; Mevlevilikte kullanılan keçe ürünlerin üretilmesi, dizi ve film sektörüne yönelik keçe ürünlerin üretilmesi, modern hayatta tercih edilen birçok ürüne (şal, yelek vb.) keçenin entegre edilmesi, dalama (kaşıntı), keçenin inceltilmesi ve koku giderilmesine yönelik çalışmaların yapılması ve son olarak da yaşayan insan hazinesi olarak tescillenen bir ustaya sahip olması açısından diğer merkezler ve ürünlerle farklılık göstermektedir (Koca vd., 2018: 946). Gülenay Yalçinkaya'nın keçede kullanmış olduğu teknik ve yöntem çeşitliliği sanatın yenilikçi bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Gülenay Yalçinkaya, bu değerli el sanatının durağan kalmaması, gelecek nesillere aktarımı için güncel yaklaşımlarla tasarımlar oluşturarak keçenin sağlık, kültür ve sanat açısından önemini vurgulayan önemli bir sanatçıdır. Keçe sanatına gönül vererek nesillerdir keçe üretimi yapan ustalardan yani işin ehlerinden öğrenmiştir. Keçeye olan ilgisi, merakı ve zamanla gelişen tecrübe ve yeteneği sayesinde ustası Ahmet Yaşar Kocataş tarafından ilk kadın keçe kalfası ilan edilerek peştamal kuşanmıştır. Zamanla keçeye verdiği emek ve yapmış olduğu tasarımlar neticesinde kendi markasını oluşturmuş aynı zamanda da 2013'te T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından "Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı" unvanı verilmiştir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı Kültür Bakanlığı Sanatçısı ve Afyonkarahisar'da keçe ustaları tarafından kadın keçeci kalfası olarak ilan edilen Gülenay Yalçinkaya'nın hayatı, keçe alanında yapmış olduğu sosyal faaliyetler, geleneksel yöntemler ve güncel teknikler kullanarak yaptığı eserlerinin incelenmesidir. Gülenay Yalçinkaya'ya ait 295 eser incelenmiş, çalışmada ise 18 esere yer verilmiştir. Araştırmanın evreni Afyonkarahisar keçe sanatçıları, örnekleme ise 2013 yılında T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı unvanı alan Afyonkarahisar keçe sanatçısı Gülenay Yalçinkaya ve 18 eseridir.

BULGULAR VE YORUM

Gülenay Yalçinkaya'nın Hayatı

Gülenay Yalçinkaya, 19 Ocak 1958 Afyonkarahisar doğumludur. İlköğretim, ortaöğretim ve liseyi Ankara'da tamamlanmıştır. Yükseköğrenimini 1979 yılında Turizm Yüksek Okulu, İşletme muhasebe bölümü okuyarak başarı ile bitirmiştir. Üniversitede öğrenim gördüğü dönemlerde vekil öğretmenlik yapmıştır. 1999-2001 yılları arasında TBMM'de milletvekili danışmanlığı yapmıştır. Muhasebe alanında çalışmasını halen sürdürmektedir. 2000 yılında dikkatini keçe sanatı çekmesi üzerine yeni bir yolculuğa adım atmıştır. Gülenay Yalçinkaya bu yüzden, 2000 yılını miladı olarak görmüştür. 2000 yılında bir ziyaretçiye Afyonkarahisar geleneksel sanatlarını tanıttığı esnarlarda keçeye merakı uyanmıştır. Bu merakın üzerine giden Gülenay Yalçinkaya, keçe ustalarının yapmış olduğu keçe çalışmalarını alıp dekoratif ürünler ortaya koyarak Keçeciliğe ilk adımlarını atmıştır. Yıllar içerisinde keçeye olan ilgisi giderek artmıştır. Keçeci Ahmet Yaşar Kocataş'ın atölyesine sık sık giderek ve çalışmalarını izleyerek uygulamalar yapmıştır. Bunun yanı sıra diğer keçe ustalarını da ziyaret etmiş, izlemiş ve faydalanmıştır. Keçe ustalarının kullandığı teknik, malzeme ve desenleri dikkatle inceleyip uygulayarak keçe sanatı hakkında bilgi birikimini daha da zenginleştirmiştir. Zamanla bu meslek sanatçı için bir tutku haline dönüşmüştür. Bu süreçte keçecilerin yaşamış olduğu sorunları fark ederek, bu konu üzerinde araştırmalar yapmaya başlamıştır. Yalçinkaya, 2000-2003 yılları arasında 0-6 Yaş SHÇEK (Sosyal hizmetler çocuk esirgeme kurumu) bünyesinde bulunan koruma altındaki çocuklara yönelik hizmet amacıyla faaliyet gösteren derneğin kurulmasında öncülük etmiş ve aynı zamanda başkanlığını yapmıştır. 2003-2005 yılları arasında ise Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneğinde başkanlık görevini üstlenmiş ve keçe projesi hazırlayarak eğitimliğini yapmıştır. Keçenin tanıdığı sonsuz tasarım olanağının kendisini etkilediğini söyleyen sanatçıya, Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu tarafından 2010 yılında "Halk Kültürüne Hizmet Ödülü" verilmiştir. Aynı sene Afyonkarahisarlı geleneksel tepme keçe ustaları tarafından "kadın keçeci kalfası" olarak ilan edilmiştir. 17 Şubat 2010 tarihinde Millet Hamamı'nda gerçekleşen peştamal kuşanma töreninde Yalçinkaya'nın ustası olan Ahmet Yaşar Kocataş, bugüne kadar keçe sanatını hep erkeklerin yaptığına dikkat çekerek, Yalçinkaya'nın bir keçeci kalfası kadar birikim sahibi olduğunu vurgulayarak dualar eşliğinde "kalfalığı" simgeleyen peştamal kuşatmış ve yünlerin serpilmesi için kullanılan "Sepki" armağan etmiştir. Peştamal kuşanma töreni görsel 2'de verilmiştir.

Görsel 2. Gülenay Yalçinkaya'nın peştamal kuşanma töreni, Yalçinkaya (2019).

AKÜ Yaşam Boyu Eğitim Merkezinde yetişkinlere yönelik keçe çalışması ve yine aynı yerde fizik tedavi merkezindeki hastalara yönelik keçe terapi programı gerçekleştirmiştir. Hattat Ahmet Karahisarî Kültür Merkezinde, Kültür Turizm Müdürlüğü ve SHÇEK iş birliği ile gönüllü eğitmen olarak çalışmalar sürdürmüştür. SHÇEK müdürlüğünde bulunan koruma altındaki çocuklara 'neşeli keçe atölyesi' etkinliği gerçekleştirmiştir. Çeşitli zamanlarda AYTAM ve birçok kurumlarda ilkökul öğrencileri ile keçe faaliyetleri sürdürmüştür. Yalçinkaya, ulusal ve uluslararası karma sergilere katılmış aynı zamanda kişisel sergiler açmıştır. Yalçinkaya'nın yayınlanmış makaleleri de bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası sempozyumlara, bildirileriyle katılmıştır. "Halk Plastik Sanatlarından Keçe ve Afyonkarahisar'da Yansıması-Keçeye Ter Düştü" adıyla yayınlanmış olan bir kitabı vardır. "Keçe-Afyonkarahisar'da Geleneksel Bir El Sanatı" adlı e-kitabı AYTAM (Afyonkarahisar Yerel Tarih Araştırmaları Merkezi) yayını olarak internet ortamında yayınlanmıştır. Keçecilikle ilgili yapmış olduğu gönüllü çalışmalarından dolayı Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu 2010 yılı ödülünü almıştır. 2013'te bir grup arkadaşıyla Topak Ev Sanat Grubunu kurmuş ve yine bu grupla sanatsal çalışmalar yapmıştır. 2013'te T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından "Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı" ünvanı verilmiş ve keçecilik alanında geleneksel el sanatları sanatkarı olarak onaylanarak sanatçı tanıtım kartı düzenlenmiştir. Keçeye adımlarını bu şekilde atan Gülenay YALÇINKAYA, Afyonkarahisar'da faaliyetlerine devam etmiş ve sık sık gönüllü olarak keçe kursları ve workshop düzenleyerek alanında uzman hale gelmiştir. 2009'dan itibaren 2013'e kadar AKÜ Yaşam Boyu Eğitim Merkezinde yetişkinlere yönelik kurslarda gönüllü eğitmenlik yapmıştır. 2016'da ise kendi markasını oluşturarak tescil ettirmiştir. 2022 yılında TRT 2 kanalının 'Coğrafyadan Kültüre Bağ' programının 18. bölümünde Gülenay Yalçinkaya'ya ve eserlerine yer verilerek sanatçının tanıtımı yapılmıştır.

Gülenay Yalçinkaya'nın Keçe Sanatında Kullandığı Teknikler

Keçe sanatında kullanılan teknikler sanatçının ihtiyaç, istek ve zevkine göre farklılık gösterebilmektedir. Gülenay Yalçinkaya yaptığı tasarımlarda tek bir tekniğe bağlı kalmayıp birden çok farklı teknik kullanmış bazen de birçok tekniği bir arada uygulamıştır. Öğrenmenin her daim gerekli olduğunu ve yeniliklere açık olmak gerektiği görüşünde olan Yalçinkaya, keçe sanatını belirli bir kalıba sokmayarak ve diğer sanat dallarıyla beraber keçeyi disiplinler arası sanat olarak değerlendirmiştir.

Ekoprint (Ekolojik Baskı) Tekniği

Ekolojik tekstil baskı uygulaması 1958 Avustralya doğumlu sanatçı India Flint tarafından bulunmuş bir baskı yöntemi olup bitkisel materyallerle tekstil yüzeylerinin tamamen doğal yollarla renklendirilmesi işlemidir. Flint, ailesiyle Letonya'dan Avustralya'ya göç ederken paskalya yumurtalarını getirmiştir. Flint yumurtaların dışına bitkileri sarıp üzerlerini ince tekstillerle kapatıp kaynatmasıyla birlikte yumurta kabukları üzerinde bitkinin doku şekline benzer boyamaların kaldığını görmüştür ve bitkisel baskıların yapılabileceği fikrine ulaşmıştır (Bilir, 2018: 66). Doğal çiçek, yaprak ve bitkilerin belirli bir düzen dahilinde uygun yüzeye yerleştirilerek bitkilerin renklerinin yerleştirilen yüzeye geçmesine "ekolojik baskı" denir. Yalçinkaya, ekolojik baskı tekniğinde daha çok ceviz, meşe palamudu, katalpa ve aylantus ağacı diğer ismiyle kokar ağacı yapraklarını kullanmaktadır. Bunların dışında süs eriği yaprağı, çınar yaprağı, papatya, papatya yaprakları ve okalipütüs bitkilerini de kullanmaktadır. Ekoprint tekniği için toplanmış bitki örnekleri görsel 3'te verilmiştir.

Görsel 1.Gülenay Yalçinkaya atölyesinde ekoprint için toplanmış bitkiler, Ata Arşivi, (2022).

Ekolojik baskıda dikkat edilmesi gerekenler, bitkilerin doğal renginin ve yapısının mevsime göre değişiklik gösterdiği gibi her farklı mevsimde toplanan bitkilerin kumaşa farklı tonlarda renkler vereceğidir. Doğaya zarar vermemek amacıyla olabildiğince ağaçtan dökülen yapraklar tercih edilmelidir. Toplanan bitkilerin kuru olması, kumaşa vereceği rengin de cansız ve soluk olması anlamını taşımaktadır. Bunun için toplanacak bitkilerin kurumamış olmasına özen gösterilmelidir. Bitkilerin toplanmasının ardından uygulamanın yapılacağı keçe kumaş serilmektedir. Serilen keçe kumaşın üzerine toplanan bitkiler istenilen kompozisyon doğrultusunda yerleştirilmektedir. Yalçinkaya'nın uyguladığı kompozisyon örneği görsel 4'te verilmiştir. Bu esnada kompozisyonun estetik bir görünüme sahip olabilmesi ve bir bütün olabilmesi için hangi bitkinin hangi renk vereceği konusunda bilgili olmak gerekmektedir ve kompozisyon bu unsurlar göz önünde bulundurularak oluşturulmalıdır. Adaçayı, civanperçemi, kekik, papatya ve soğan; sarı, yeşil ve hâkî rengini, ceviz; kahverengini, defne ve ıhlamur; sarı, kahverengi, hâkî rengini, havacıva otu; kırmızı, mor, kahverengini, ısırgan otu; kirli sarı, siyah rengini, kantaron; turuncu, yeşil, hâkî rengini, sumak; kahverengi, yeşil, hâkî rengini vermektedir.

Görsel 2. Bitkilerin keçe üzerine yerleştirilmesi, Yalçinkaya, (2022).

Belirli bir kompozisyon dahilinde yerleştirilen bitkileri kaydırmamaya özen göstererek boru ya da boruya benzer silindirik şeklinde bir materyal, keçenin arasına yerleştirilerek, keçe bu materyale dikkatlice rulo şeklinde sarılmaktadır. Keçenin açılıp dağılmaması amacıyla bir ip yardımıyla sıkı bir şekilde bağlanmakta ve renklerin keçeyle kolaylıkla geçmesi için sıcak su dökülmektedir. Sıcak su uygulaması iki şekilde yapılmaktadır. Birincisi keçenin sıcak su içerisinde bekletilmesi, diğeri ise bir hazne içerisinde kaynatılmasıdır. Keçenin bağlanıp kaynatılma işlemi görsel 5'de verilmiştir.

Görsel 3. Sıkıca bağlanan keçenin tencerede kaynatılması, Yalçınkaya, (2022).

Bitkilerin renklerinin daha kalıcı ve canlı olabilmesi için ‘mordanlama’ adı verilen işlem bu aşamada uygulanmaktadır. Keçenin suda kaynaması ya da bekletilmesi esnasında suyun içerisine katılacak olan şap ya da sirke, mordanlama için yeterli olmaktadır. Renklerin yüzeye net bir şekilde aktarılabilmesi için keçenin rulo şeklinde 24 saat bekletilmesi gerekmektedir. Bekleme süresini tamamlayan rulo keçe açılıp kurutulmakta ve sonrasında ütü yapılmaktadır. Yalçınkaya atölyesinde ekoprint tekniği uygulanmış keçenin, açılmış son hali görsel 6’da verilmiştir (Yalçınkaya, sözlü görüşme, 2022).

Görsel 4. Kaynatma işlemi sonrası keçenin açılması, Ata Arşivi, (2022).

Kertikli Keçe Tekniği

Kertikli keçe, yapımı oldukça zahmetli teknikler arasında yer almaktadır. Ahmet Yaşar Kocataş kertikli keçe tekniğini sık sık kullanmaktadır. Gülenay Yalçınkaya kertikli keçe tekniğini Kocataş ustadan öğrenmiştir.

Kertikli keçe yapılırken birinci tepme işlemi gerçekleşmiş olan keçeden yün çekilerek kullanılacak motife göre kertik yerleri belirginleştirilmektedir. Çekilen yünün arkasına şerit halinde keçe ben yerleştirilmekte, şerit keçeyle aynı renkte ya da farklı 1 renkte olmaktadır. İkinci tepme işleminden sonra keçe benin yarısı keçe de kalacak şekilde ayrılmaktadır. Pişirme işlemi sırasında ara sıra kontrol edilerek ayrılan bölümün keçeye yapışması önlenmektedir (Yalçınkaya, 2009: 51). Keçeleşmesi makinede tamamlanan ürün sabundan arınması için yıkanmakta dörülüp suları sürülmekte ve ertesi gün açılarak kurumaya bırakılmaktadır. Keçeleşme sağlandıktan sonra yapışmayan keçe benin bu bölümleri makasla şekil verilerek kertikli hale getirilmektedir. Keçe, seccade ve yargıların bazılarını isteğe bağlı olarak birinci tepme işleminden sonra saçak eklenmektedir (Küçükkurt ve Oyman, 2018: 159). Kertikli keçe tekniği uygulanmış yaygı örneği görsel 7’de, kertik detayı ise görsel 7’de verilmiştir.

Görsel 5. Kertikli keçe, Ata Arşivi, (2022).

Görsel 6. Kertik detayı, Ata Arşivi, (2022).

Kumaş Keçeleştirme Tekniği (Nuno Felt)

Kumaş keçeleştirme tekniğinin diğer ismi 'nunofelt'tir. Nuno kelimesi Japonca'da bez anlamını, felt kelimesi ise İngilizce'de keçe anlamını taşımaktadır. Bu yüzden bu teknik kumaş keçesi olarak da anılmaktadır. Kumaş keçeleştirme tekniğini uygulamak için iki ana malzeme gerekmektedir. Bunlar yün ve kumaştır. Kumaş seçiminde dikkat edilmesi gereken unsur kumaşın ince ya da seyrek dokunmuş olması gerektiğidir. Bu tekniğe en uygun kumaş türü ise tül ve ipek kumaşlardır. Kumaşın yün ile birleşerek keçeleşmesi gereken bölgesine yün sermek gerekmektedir. Yün, kumaşın iki yüzeyine de yayılmalıdır. Çünkü iki taraftaki yünlerin birbirine tutunup keçeleşerek kumaşa sabitlenmesi gerekmektedir. Yayılan yün kumaş tepilerek keçeleşmesi sağlanmaktadır. Nunofelt tekniği genellikle fular ve giysilerde kullanılmaktadır. Yalçınkaya'nın atölyesinde bulunan, kumaş keçeleştirme tekniği uygulanmış fular örnekleri görsel 9'da verilmiştir.

Görsel 7. Kumaş keçeleştirme tekniği ile fular yapımı, Ata Arşivi, (2022).

Keçe Nakışı (İğneli) Tekniği

İğneli keçe nakışı tekniği, şal, tablo, kıyafet, çanta gibi keçe veya kumaş üzerine yün ile desenlendirme işlemidir. Bu teknik için gerekli malzemeler, keçe veya kumaş tabaka, yün, keçe nakışı iğnesidir. Görsel 10'da belirtilen ve keçe nakışında kullanılan iğne özel bir yapıya sahiptir. İğnenin uygulama sırasında el ile tutulan kısmı kalın, keçeye batırılacak kısmı ise incedir. İğnenin ince bölümünde çentikler bulunmaktadır. Bu çentiklerin tek yönlü olmasından

dolayı yünün üzerine batırıldığı taktirde, yün iğne ile beraber keçe tabakadan geçer fakat iğneyi tekrar çıkartırken yün ile beraber çıkmaz. Bu sayede yün, tabaka ile birleşmiş olur.

Görsel 10. Keçe iğnesi, Ata Arşivi, (2022).

Keçe nakışında gerekli olan ilk uygulama, keçe zemin üzerine desen çizimidir. Bunu yaparken iki yöntem uygulanmaktadır. Birincisi; direkt olarak kalem gibi renk veya iz bırakacak bir malzeme yardımı ile zemine desen çizmektir. İkincisi ise bir kâğıt üzerine kurşun kalem ile desen çizilip bu kâğıdı ters çevirerek zemin üzerine bırakmak ve sert bir cisim ile zikzak veya dairesel hareketlerle desen üzerine baskı uygulamaktır. Bu sayede kağıttaki desen zemine geçmektedir. Son aşama olarak, desen çizilmiş olan keçe ya da kumaş, kauçuk üzerine serilmektedir. Tercih edilen renkte bir miktar yünü, desen üzerine tutup istenilen bölgelere iğneyi batırıp çıkararak yünün zemine sabitlenmesi sağlamaktadır. Bu uygulamada dikkat edilmesi gereken unsur ise iğnenin tamamını zemine geçirmeden yalnızca iğnenin tırtıklı kısmını batırmaktır. Keçe iğneleme tekniği uygulama görsel 11’te yer almaktadır. Bu sayede yünün bir kısmı altta bir kısmı üstte kalarak zemine daha sağlam tutunabilmekte ve daha uzun ömürlü olabilmektedir.

Görsel 11. İğneli nakış uygulaması. Youtube, (2022).

Shibori Tekniği

Shibori tekniği, yünün keçeleşme işlemi tamamlanmadan önce, ham keçenin yüzeyine düğme, para, misket gibi üç boyutlu, hacimli araç gereçlerin ham keçeye sarılarak bağlanması daha sonra keçeleşme işlemi tamamlayıp kuruttuktan sonra bağlanan araç gereçlerin tekrar çıkartılması sonucunda keçenin bağlanan gereçlerin formunu almasıdır. Görsel 12’de farklı boyutlardaki düğmelerin keçeye ip yardımı ile bağlanıp düğümlemesi, görsel 13’te kuruyan keçenin düğümlerinin açılması, görsel 14’te ise uygulanan shibori tekniğinin yelek üzerindeki son görünümü verilmiştir.

Görsel 12. Keçeye düğmeler bağlanması, Ata Arşivi, (2022).

Görsel 13. Keçe kuruduktan sonra iplerin çözülerek düğmelerin çıkartılması, Ata Arşivi, (2022).

Görsel 14. Shibori tekniği ile yelek yapımı, Ata Arşivi, (2022).

Prefelt Tekniği

Prefelt uygulamaları, ham keçe az katlı ve az sıkıştırarak kullanıldığında zemine gömülü, zemin hizasında desenler; katları fazla ve keçeleşmesi daha sıkı olarak kullanıldığında ise zeminden kabarık desenler oluşturma esasına dayanmaktadır. Uygulama: Beş kat yün ile ham keçe bir zemin hazırlanmaktadır. Desen için, on kat yün kullanılarak kalın ve sıkı bir ham keçe oluşmaktadır. Desen keçesinden geometrik şekiller kesilerek zemin keçesine yerleştirilmektedir. Üzerine bir tül gererek, sabunlu suyla yirmi dakika ovularak keçeleşme sürdürülmekte ve keçeleşme tamamlandığında, desenlerin zeminden kabarık olarak gerçekleştiği görülmektedir (Yalçınkaya, 2019: 263-264).

Upwofing Tekniği

Upwofing tekniği için en temel ana malzeme kauçuktur. İstenilen ebatlarda üretilebilmektedir. Üzerinde halka şeklinde birçok delikleri bulunan bir mattır. Upwofing tekniği için gerekli olan mat görsel 15’de verilmiştir.

Görsel 15. Upwolving tekniği için kullanılan delikli mat, Ata Arşivi, (2022).

Upwolving tekniğini diğer tekniklerden ayıran en önemli özelliği yüksek dokusunun olması ve istenildiğinde rengârenk bir görünüm elde edilebilmesidir. Uygulama şekli de diğerlerinden farklıdır. Birinci aşama; tek renk ya da birden fazla renkteki ham keçe tabakalar üst üste konularak, delikli matın deliklerinden sıkıca geçecek kalınlıkta, rulo haline getirilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken detay, en alttaki tabakanın bir sonraki aşamalarda zemin için kullanılacak olan ham keçe ile aynı renkte olması gerektiğidir. İkinci aşama; delikli matın üzerine ham keçe tabaka serilmekte ve serilen keçenin matın deliklerine gelen kısımlarına bir materyal yardımı ile oyuklar açılmaktadır. Üçüncü aşama; delikli mat altta, serilen ham keçe üstte olması şartı ile rulo halinde getirilen ham keçeler, el veya bir materyal yardımı ile oluşturulan deliklere itelemek suretiyle sıkıca yerleştirilmektedir. Keçenin matın deliklerine sıkıştırılması görsel 16'da verilmiştir.

Görsel 16. Rulo keçenin deliklere sıkıştırılması, (Yalçinkaya, 2019: 265).

Dördüncü aşama; iteleyerek yerleştirilmiş rulolar, zemin hizasında olacak görselde kesilmektedir. Beşinci aşama; kesilen zeminin üzerine bir kat daha ham keçe serilmektedir. Altıncı ve son aşama ise ılık su ve sabun yardımıyla ham keçenin keçeleşmesi sağlanmaktadır. İşlemi bitmiş olan keçeyi deliklerden itekleyerek keçenin mattan ayrılması sağlanmaktadır. Mattan çıkartılmış keçe, görsel 17'de verilmiştir. Son olarak keçe, bir naylona sarılarak ve farklı yönlerde yuvarlanarak keçeleşme sağlanmakta daha sonra makasla keserek net bir görünüm elde edilmektedir. İşlemi bitmiş olan keçenin makasla kesilmiş şekli görsel 18'de verilmiştir.

Görsel 17. Mattan çıkartılan ham yünün keçeleştirilmesi, (Yalçinkaya, 2019: 265).

Görsel 18. Upwolving tekniği ile yapılan keçe, Ata Arşivi, (2022).

Üç Boyutlu Obje ve Figürler

Üç boyutlu obje ve figür yapımı, keçenin kullanım alanını genişleterek keçe sanatına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Keçenin kullanım alanı genel olarak aksesuar, giyim ve barınma olarak bilinmekte ve kullanılmaktadır. Gülenay Yalçınkaya keçeden oyuncaklar, figürler ve objeler tasarlayarak çocukların kimyasal ve zararlı hammaddelerle yapılan oyuncaklarla oynamalarından ziyade, doğal hammadde olan keçe ile yapılmış zararsız oyuncaklarla oynamalarının önünü açmıştır. Keçeden figürler yaparken Türk kültürüne ait hikâye ve figürlerden faydalanmış böylece hem çocukların oyunlarını eğlenceli hale getirmeyi hem de Türk kültürümüze ait hikâye ve yöresel yaşam şeklini çocuklara öğretmeyi hedeflemiştir. Çocuklar oyun oynarken eğlenmenin yanı sıra Türk kültürünü de öğrenmektedir. Görsel 19’da keloğlan masalının figürleri, görsel 20’de Anadolu kadınının giyim kuşam şeklini anlatan ve doğal yaşamı anlatan figürler, görsel 21’de ise Anadolu yaşam tarzını ve ev eşyalarını gösteren figürler yer almaktadır. Obje ve figürlerin yapımında genel formlarını verebilmek amacı ile ince tel ya da sert kauçuk etrafına yün sarılarak sıkıca iğnelenmektedir. İşlemin sonunda ise isteğe bağlı olarak az miktarda su ve sabun ile keçeleştirme yapılarak, yüzeyin daha pürüzsüz olması için tıraş makinesi ile tıraşlanmaktadır.

Görsel 19. Keloğlan ve eşeği Karakaçan figürlerinin yer aldığı köy hayatı, Ata Arşivi, (2022).

Görsel 20. Keçi, kuzu ve Anadolu kadınına yansıtan figürler, Ata Arşivi, (2022).

Görsel 21. Anadolu kültürünün ev ortamını yansıtan figürler, Ata Arşivi, (2022).

Gülenay Yalçınkaya'nın Eserlerinden Örnekler

Örnek 1.

Görsel 22. Frig başlıklarından esinlenilerek üretilen başlık, Kaynak: Yalçınkaya (2022).

Yapım Yılı: 2022.

Boyutları: 25 cm x 50 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği.

Örnek 2.**Görsel 23.** İpek kumaş ile keçe giysi, Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2020.

Boyutları: 50 cm x 120 cm.**Kullanılan Malzeme:** İpek kumaş, merinos kuzu yünü.**Kullanılan Teknik:** Kumaş keçeleştirme.**Örnek 3.****Görsel 24.** İpek kumaş üzerine ekoprint ve kumaş keçeleştirme teknikleri ile tişört tasarımı, Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2022.

Boyutları: 50 cm x 70 cm.**Kullanılan Malzeme:** İpek kumaş, Merinos kuzu yünü, gül, kokan ağaç, meşe palamudu, papatya.**Kullanılan Teknik:** Kumaş keçeleştirme, ekoprint tekniği.**Kullanılan Motifler:** Ekoprint bitki motifleri.**Örnek 4.****Görsel 25.** Keçe panço, Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 200 cm x 130 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe, prefelt tekniği.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama.

Örnek 5.

Görsel 26. Kumaş keçeleştirme tekniği ile keçe çanta, Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 25 cm x 33 cm.

Kullanılan Malzeme: Pamuklu tülbent, merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Kumaş keçeleştirme tekniği.

Kullanılan Motifler: Kumaşa ait çiçek motifleri.

Örnek 6.

Görsel 27. Ekoprint tekniği ile tasarlanmış keçe omuz şalı, Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 230 cm x 125.

Malzeme: Gül yaprağı, İthal yün.

Teknik: Ekoprint tekniği, tepme keçe tekniği.

Motifler: Doğaçlama.

Örnek 7.**Görsel 28.** Kertikli keçe tablo, Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 50 cm x 50 cm.**Kullanılan Malzeme:** Merinos kuzu yünü.**Kullanılan Teknik:** Kertikli keçe tekniği.**Kullanılan Motifler:** Karahisar kalesi.**Örnek 8.****Görsel 29.** Ekoprint tekniği ile tasarlanmış keçe şapka, Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2020.

Boyutları: 30 cm x 30 cm.**Kullanılan Malzeme:** İthal yün, papatya, kokar ağaç yaprağı.**Kullanılan Teknik:** Ekoprint tekniği, tepme keçe tekniği.**Kullanılan Motifler:** Kullanılan bitki desenleri.**Örnek 9.****Görsel 30.** Tel kırma ile işlenmiş keçe fular, Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2016.

Boyutları: 30 cm x 150 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün, tel.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe, tel kırma nakışı.

Kullanılan Motifler: Suyolu motifi.

Örnek 10.

Görsel 31. Tatarlı tümülüsündeki ahşap firizler üzerindeki figürlerden oluşan tablo, Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 50 cm x 70 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: İğneli nakış tekniği.

Kullanılan Motifler: Asker ve at figürleri.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Keçeyi sadece kepenekten ibaret gibi gören bir topluma karşı keçenin aslında hayatımızın her alanında olduğunu, sağlığa olan faydalarını anlatarak bilinçlendirme çabası içerisinde olan sanatçılarımız bulunmaktadır. Gülenay Yalçinkaya da bu sanatçılarımızdan biridir. Açmış olduğu sergilerle, katıldığı sempozyumlarla yayımlanan bildiri makale ve kitaplarıyla aynı zamanda gönüllü olarak gerçekleştirdiği keçe workshop etkinlikleri ve kurslarıyla keçeye yön veren bir isimdir. Geleneksel keçeye katmış olduğu güncel yorumlarıyla, keçeyi, hem ülkemize hem de yurt dışına tanıtmaya devam etmektedir. Yalçinkaya yapmış olduğu keçe ürünlerinde genellikle ithal merinos kuzu yünü kullanmış, kaba keçe kumaşlarda ise yerli yünleri tercih etmiştir. Uygulamalarında çok geniş bir ürün çeşitliliği vardır. Keçeyi patik, ayakkabı, çanta, şapka, kıyafet, şal, fular, kırlent, oyuncak, tablo, aksesuar gibi birçok alanda kullanmaktadır. Bu tasarımları oluştururken birçok yöntem ve teknikten faydalanmıştır. Bu teknikler sırasıyla; kertikli keçe tekniği, ekoprint (ekolojik baskı) tekniği, keçe nakışı (iğneli) tekniği, kumaş keçeleştirme (nunofelt) tekniği, upwofing tekniği, prefelt tekniği, üç boyutlu keçe tekniği ve shibori tekniğidir.

Araştırma, görüşme ve gözlemler neticesinde açılan sergilerle ve kurslarla insanlara yünün sanatsal kullanımı ve fiziksel özellikleri aktarılmış, 2019 Covid 19 pandemi sürecinde insanların evlerine kapanmaları nedeniyle keçeye olan uğraşları artmıştır. Pandemi sonrasında ülkemize ithal olarak gelen yünlerin fiyatlarında artış nedeniyle keçeye olan rağbette azalma gözlemlenmiştir. İnsanların keçeye olan merakının artması için günlük hayatta daha çok kullanmaları için bu alanda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. İş yerlerinde, okullarda, keçe sanatı ile ilgili etkinlikler düzenlenebilir. Tabelalara, otobüs duraklarına, insanları bilinçlendirecek, merak uyandıracak şekilde yünün ve keçenin sağlığa faydalarını, çocukların el becerilerini geliştirmesi, insanların üzerindeki pozitif etkisini, küçük cümlelerle sıkmadan anlatacak yazılar, pankartlar ve afişler asılabilir. Turistleri gezdiren turlarla anlaşmalar yapılarak keçe atölyeleri gezdirilip bilgi aktarımı gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

Başaran, Fatma Nur ve Çolak, Adem. Keçe Ustası Arif Cön. Uluslararası Geleneksel El Sanatı Ustaları Sempozyumu Bildirileri -13-15 Ekim 2011, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2011.

Bilir, M. Z. (2018). Ekolojik Boyama Esaslı Çok Renkli Yüzey Tasarımı. Yedi, (20), 63-73. DOI: 10.17484/yedi.384974

İlden, S., Akçora, E., (2012). Afyonkarahisar'da Keçecilik Sanatı. 1. Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu Bildiri Kitabı, 08-10 Ekim 2012, Antalya, Türkiye, 123-126.

Koca, N., Yazıcı, H., Ekiz, E., (2018). Afyonkarahisar'da Keçecilik ve Keçeciliğin Kültürel Turizm Açısından Değerlendirilmesi. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13951>, (Erişim Tarihi 05.02.2022).

Küçükkurt, Ü., & Oyman, N. R. (2018). Afyonkarahisar'da keçe üretimi ve keçe atölyeleri. Afyonkarahisar Belediyesi.

Nasrattınoğlu, İ.Ü., “Afyonkarahisar’da Keçe”. Kültür ve Sanat,3(9), 50 – 53, 1991.

Ovacık, M., Gümüşer, T., (2016). Geçmişten Günümüze Keçe: Ayfer Güleç İş Modeli Üzerine Bir Analiz. Yedi:Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi,(15), 155-168. Ocak 30, 2022.

Özhekim, D. A. (2009). Keçenin Hikayesi ve Sanatsal Üretimler. ZeitschriftfürdieWelt der Türken, Journal of World of Turks, 1, 123-126. Ocak 01, 2022.

Tarih ve Arkeoloji, (2014), Tatarlı ve Lale Tepe-Lydia Kurganları,Tarih ve Arkeoloji: Tatarlı ve Lale Tepe-Lydia Kurganları (tarihvearkeoloji.blogspot.com) (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

Yalçinkaya, R.G. (2009). Halk Plastik Sanatlarından Keçecilik ve Afyonkarahisar’da Yansıması: Keçeye Ter Düştü. İzmir: Elik Yayınları.

Kaynak Kişiler

Yalçinkaya, G. (2022). Kültür Bakanlığı Sanatçısı, ‘Keçe, keçecilik hakkında ve kişisel görüşme’, Afyonkarahisar.

Erkuş, İ. (2022). Erkuş Kardeşler ve Topçu Keçe Kepenek’de Usta, ‘Keçe, keçecilik’ hakkında görüşmeler, Afyonkarahisar.